

29 - Psychologie výchovy a vzdělávání

Psychologie výchovy je rozsáhlá oblast zkoumání, která se zaměřuje na psychologické aspekty výchovy i vyučování jako takového. Celý výchovně vzdělávací proces je brán jako velmi komplexní, a psychologie výchovy se zaměřuje na jeho psychologickou stránku.

Samotná výchova jako jeden ze základních pedagogických pojmů zahrnuje veškeré záměrné působení na člověka. Psychologie výchovy se poté pomocí psychologie jako vědy, a jejích výsledků v oblasti zkoumání člověka a jeho psychických vlastností a principů chování, snaží o podporu procesu výchovy a vzdělávání. Poznatků získaných v rámci psychologie výchovy je tak využito pro zlepšení (zefektivnění) procesu výchovy nebo i vzdělávání.

Psychologie výchovy je začleněna mezi jednu ze tří hlavních oblastí, kterými se zabývá pedagogická psychologie (Kusák A, s. 9). Při svém zkoumání jsou přitom v rámci psychologie výchovy sledovány a zkoumány rozličné faktory, činitelé a psychické stavy se zaměřením na psychologické aspekty a zákonitosti a jejich vliv a projevy u vychovávaného.

Jako předmět pedagogické psychologie je považováno "**studium rozvoje osobnosti v podmínkách záměrného, cílevědomého učení a hledání optimálních podmínek tohoto rozvoje ve výchovně vzdělávacím procesu**" (Osladilová, s. 107)

V potaz jsou v oblasti psychologie výchovy brány faktory jako je vývoj osobnosti vychovávaného, rysy jeho osobnosti a vlastnosti charakteru a osobnosti, které mají vliv při výchově a vedou ke zdárnému splnění výchovných cílů. Předmětem zkoumání je ale i učitel (vychovatel) a problematika jeho osobnosti, a jeho psychických dalších vlastností, které působí na proces výchovy a vzdělávání.

V rámci psychologie výchovy je mnoho okruhů, které můžeme uvést jako předměty tohoto zkoumání. Patří mezi ně například:

- osobnost vychovávaného
- motivace vychovávaného
- emoce

- psychické stavy, procesy
- tvořivost vychovávaného
- temperament vychovávaného
- sociální prostředí žáka, studenta či vzdělávaného obecně
- sociokognitivní vývoj
- sklony k agresivitě u vychovávaného
- proces učení se
- zákonitosti hodnocení
- výchovný styl učitele (výuka)
- zkoušení, klasifikace
- aspekty vedení

Pedagogická psychologie jako věda, která se zabývá psychologickou stránkou výchovy, se zajímá i o samotný psychický stav a vývoj jedince, ať už se jedná o žáka, studenta nebo dospělé jedince. Psychika prochází vývojovými stádii u dospívajících a není zcela stálá ani u dospělých jedinců.

Samozřejmě při zaměření je důležitým rozdílem zda je předmětem zkoumání dospělý jedinec, nebo dítě či dospívající. V případě dítěte (žáka, studenta) je nutno počítat s faktory jako je rodina a rodinné prostředí. Sociální prostředí formuje a působí na jedince jakéhokoliv věku, v mladším věku však intenzivněji.

Pedagogická psychologie

Pedagogická psychologie jako věda je zařazována různými autory poněkud odlišně. Například Kusák, Dařílek (Kusák A, s. 7) je zařazují mezi aplikovanou pedagogickou vědu. A to protože "svou inspiraci čerpá z mnoha jiných vědeckých disciplín a oborů" (Kusák A, s. 8). Za cíl této vědní disciplíny je poté možno považovat "usnadňování větší efektivity procesu učení a přispívat ke zvládnutí úkolů současné školy ve společnosti" (Kusák A, s. 8).

Psychologie výchovy a potažmo také pedagogická psychologie je vědou, která používá exaktní postupy a vědecké nástroje. Jako ostatní vědní disciplíny tedy definuje problémy, na jejich základě vědecké hypotézy. Následně provádí vědecké

zkoumání pro získání dat a zjištění všech okolností a nakonec získaná data a zjištění analyzuje pro potvrzení nebo vyvrácení předtím stanovených hypotéz.

Vědu kromě jejího předmětu specifikují i její metody (Homola I., s. 24). Pedagogická psychologie systém metod nemá ještě zcela rozpracován, ale používá mnohé metody používané i v pedagogice či dalších společenskovědních oborech. Jedná se například o pozorování, experiment, explorační metody, analýzu produktů činnosti, psychodiagnostické metody a metody sociometrické.

Blíže k vybraným metodám zkoumání:

pozorování – můžeme dále dělit na sebepozorování (introspekci) a pozorování jiných (extrospekci); dále dle přístupu na pozorování systematické nebo příležitostné; dle předmětu sledování na pozorování individuální nebo skupinové; dle sledovaných jevů na celostní (sleduje co nejvíce psychických jevů) nebo částečné (molekulární); podle délky trvání na krátkodobé nebo dlouhodobé

rozhovor – může být individuální (s jednou osobou) nebo skupinový; dle volnosti a připravenosti se poté dělí na rozhovor standardizovaný nebo volný

dotazník – může využívat otevřené (volné) nebo uzavřené otázky, dále posuzovací škály, dichotomické otázky.

Literatura

KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. Pedagogická psychologie – A. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 234 s. ISBN 80-244-0294-7.

KUSÁK, P., DAŘÍLEK, P. Pedagogická psychologie – B. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 234 s. ISBN 80-244-0293-9.

OSLADILOVÁ, D. A kol. Základy psychologie pro učitelské studium na FF. 2. vyd. Olomouc : Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1986. 228 s. ISBN nemá.

HOMOLA, M., PETŘKOVÁ, A. Psychologie výchovy a vzdělávání dospělých I. Psychologie dospělých. 1. vyd. Olomouc : Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989. 227 s. ISBN nemá.

HOMOLA, M., PETŘKOVÁ, A. Psychologie výchovy a vzdělávání dospělých II. (Pedagogická psychologie dospělých). 1. vyd. Olomouc : Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1987. 265 s. ISBN nemá.

ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

LINHARTOVÁ, V. Psychologické základy výchovy. Vyd. neuvedeno. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 180 s. ISBN nemá.

VACÍKOVÁ, M., LANGOVÁ, M. a kol. Kapitoly z psychologie učení a výchovy. 2. vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-42-6.